

Apărarea patrimoniului forestier: realitate sau ficțiune ?

Casian Balabasciuc

Poate că una dintre dovezile de necontestat ale continuității românilor pe teritoriul țării este și despădurirea.

Cele peste trei sferturi din actualul teritoriu românesc, acoperite cândva cu masive păduroase de nepătruns, au fost un prim sistem de apărare pentru daci. Retragerea generalului roman Caius Scribone Curio din fața acestor fortificații verzi, ca și zdrobirea armatei generalului Fuscus în nord-vestul Olteniei, vin să sprijine această afirmație. O multitudine de izvoare scrise pomenesc frecvent, cu o admirație amestecată cu teamă, despre masivele forestiere impresionante care au existat cândva în spațiul din jurul Carpaților. Desigur, toate au rămas doar o vagă amintire, deși cea mai mare parte a populației acestei țări este de părere că avem prea multă grijă de pădure, ca atare există resurse pe care să le exploateze fără nici o grijă.

De distrugerea pădurilor sunt legate multe fenomene, cu puternice efecte negative pentru mediu și viață.

Desființarea pădurilor din Dobrogea a dus la secătuirea surselor de apă din acest ținut, ceea ce i-a obligat încă pe romani să o aducă printr-o rețea de aducțiune bine gândită și să construiască un vast rezervor subteran de apă potabilă.

Nisipurile Olteniei au fost cândva fixate de păduri viguroase de stejar care, odată defrișate, au lăsat posibilitatea migrării dunelor.

Dispariția multor izvoare din Câmpia Română, ca și schimbarea cursurilor unor râuri au aceeași cauză: despădurirea. Exemplele cursurilor inferioare ale Siretului sau râului Bârlad, care cândva se vărsau direct în Dunăre sunt elocvente.

Chiar și capitala era situată într-un cu totul alt cadru hidrografic: au dispărut lacul lui Dura Neguțătorul, Brezoianu, ca și numeroase izvoare.

Până pe la mijlocul secolului al XVIII-lea nu se pomeneste de existența Bărăganului, apărut ulterior, prin defrișarea unor mari suprafețe de stejărete.

Cum s-a ajuns ca milioane de hectare de păduri seculare să dispară de-a lungul veacurilor din patrimoniul forestier poate fi explicat prin analizarea evoluției proprietății forestiere.

În perioada romană, pădurile erau exclusiv proprietate a statului, care oferea drept de servitute și pășunat cetățenilor, în schimbul unor taxe. După retragerea administrației romane, s-a menținut dreptul de folosință obștească, pădurea fiind practic a tuturor și a nimănui. Mai târziu, a intervenit dreptul de așa-zisă „stăpânire locurească”: oricine dorea putea defrișa câtă pădure era în stare, urmând ca locul astfel obținut să intre în proprietatea sa, fără ca altcineva să i-l poată lua. Într-un document din Muntenia anului 1793 se arată: „Stăpânirea fiindu-le de fost de-a valma ... fiecare moșnean cât poate cuprinde și curăță,

acel loc îl ține singur pe seama lui.”

În Ardeal, „Bula de aur” din 1222 prevedea că toate bunurile aparțin regelui, care avea drept de a le dona diverșilor protejați. Pădurile puteau fi defrișate cu acceptul proprietarilor, pentru a fi transformate în pășuni și ogoare.

Sub dominație turcească, secătuirea pădurilor a luat amploare și mai mare. Pe de o parte, lemnul avea mare căutare la construirea cetăților turcești și reconstruirea orașelor frecvent devastate de incendii, pentru construirea de poduri sau corăbii. Pe de altă parte, turcii încurajau lichidarea acestor redute naturale, care nu o dată le-au fost potrivnice expansiunii. Secolele XVIII-XIX par să fie cele mai dureroase pentru patrimoniul forestier, în această perioadă fiind devastate cele mai frumoase arborete de stejar din luncile și câmpiile țării. Pavarea drumurilor cu lemn, pe cât de puțin eficientă pe atât de costisitoare, a fost lovitura de grație pentru pădurile din zona Bucureștiului și Iașului.

Secularizarea averilor mănăstirești a avut pentru păduri și un efect benefic, în patrimoniul statului intrând cu acea ocazie peste 900 000 ha. Mai târziu, în 1848, ceea ce a mai rămas din milenarul patrimoniu forestier a intrat în administrarea statului, domolind, pentru o perioadă, acțiunea de devastare a pădurilor.

Ce s-a mai pierdut în decursul istoriei din masivele păduroase nu face referire numai la suprafețe. Mărturii scrise, de regulă ale unor călători străini de aceste ținuturi, descriu frecvent masivitatea pădurilor de stejar, azi tot mai puține și mai vulnerabile. Dar poate prea puțini știu că, de-a lungul vremurilor, strămoșii au manifestat interes pentru anumite specii pe care le-au exploatat în așa hal încât azi sunt rarissime sau prea puțin întâlnite în arborete.

Pinul negru, cândva foarte frecvent în zona Mehedinților, pe Jiu și în Banat, arbore considerat sfânt de către traci, a fost sistematic exploatat pentru obținerea catranei din

rășină.

Tisa, azi monument al naturii, era pe vremuri foarte bine reprezentată, existând măturia unei păduri pure de aproape 10 000 ha în județul Hunedoara. După înființarea, în acea zonă, a comunei Tisa, pădurea respectivă, încă suficient de întinsă, mai deținea un procent redus de tisă, pentru ca prin anul 1922 să mai existe doar 526 ha, dar fără nici un exemplar din acest prețios arbore. Lemnul de tisă a fost foarte căutat de-a lungul vremurilor pentru calitățile sale extraordinare. Având calități de lemn de rezonanță, a fost utilizat pentru confecționarea instrumentelor muzicale, iar datorită rezistenței a fost utilizat pentru mobilier și în construcții. Au fost descoperite chiar valuri de apărare întărite cu grinzi din tisă, încă neputrezite și chiar biserici întregi s-au construit din această esență.

Castanul și nucul sunt alte două specii, altădată comune în pădurile românești, însă astăzi, din păcate, rare. Calitatea lemnului lor a făcut să fie, de asemenea, foarte căutate și exploatate fără nici o rațiune. Se poate adăuga acestui șir de specii epuizate din arboretele naturale ulmul de munte și, în oarecare măsură, paltinul. Teoria îmbătrânirii speciilor și a dispariției lor mi se pare extrem de egoistă, căci dacă am face o paralelă între durata de viață a omului și cea a arborilor, extinzând concluziile la nivel de specie, conform teoriei amintite omul ar fi trebuit să dispară cam de multă vreme. Pădurile devastate de strămoși nu au pierit neapărat sub tăișul securilor. Foarte multe suprafețe păduroase au dispărut grație obiceiului de al le incendia pentru a obține suprafețe agricole, așa numitele jăriști, pășuni sau doar pentru cenușa din care se extrăgea potasa. La fel de bine, pășunatul irațional a avut rolul său în micșorarea ariilor forestiere, indiferent dacă s-a practicat cu vite, oi, capre sau porci.

Despăduririle sunt un specific al întregii umanități. Poate că la noi procesul a fost mai îndelungat, datorită înzestrării cu păduri. În alte țări, primele îngrijorări față de soarta ve-

getației forestiere au fost mai timpurii. Ca exemplificare, cităm dispoziția dată în anul 1256 de Alphons al X-lea din Spania: „să arunce în flăcări pe cei care vor mai da foc pădurii”.

Reducerea suprafețelor împădurite a fost un proces de durată, care merge mână în mână cu creșterea demografică și cu dezvoltarea civilizației. Dacă la începuturi, datorită impozanței masivelor păduroase, nu a avut o amploare spectaculoasă, cu timpul a devenit din ce în ce mai acută. Regiunile supuse astăzi unor rigori climatice severe, cândva foste teritorii împădurite, nu sunt rezultatul unor modificări strict naturale, ci mai ales al activității umane. Fenomene meteorologice cu efect catastrofal, cum ar fi inundațiile, furtunile, înzăpezirile tot mai frecvente, au aceeași origine. Dispariția unor ape suprate-rane, alunecările de teren, degradarea solurilor sau deteriorarea stratului de ozon, acestea sunt și consecințe ale devastării, timp de secole, a pădurilor naturale, perturbări alarmante ale unei naturi grav afectate de inteligența umană, la rândul ei afectată de o nesăbuită atitudine față de ceea ce ar trebui să însemne civilizația. Nu trebuie să uităm însă că au fost și minți care și-au pus încă din vechime problema protejării pădurilor. Pericolul dezechilibrului natural, provocat de reducerea până la dispariție a masivelor forestiere, a fost intuit din timp. Ceea ce nu s-a reușit a fost conștientizarea întregii umanități asupra consecințelor pe care le poate avea.

Refacerea pădurilor și stăvilirea eroziunilor a fost acceptată până și de conducerea comunistă care, de regulă, nu admitea că în țara noastră ar putea exista și fenomene negative. Mărturie stau vorbele, acum ale celui mai blamat fiu al poporului român, Nicolae Ceaușescu, la o plenară a C. C. al P. C. R. din anul 1970: „Ținând seama de gravitatea situației este necesar să luăm măsuri foarte urgente și de mare amploare în acest domeniu.” Tocmai de aceea, pare greu de înțeles

cum se poate ca, în vreme ce un asemenea lider a realizat că problema pădurilor românești este deosebit de acută și a formulat legi și programe ferme în sprijinul conservării și protejării fondului forestier, personalități politice contemporane nu par să sesizeze nici cum pericolul desființării a ceea ce a mai rămas împădurit în România și, sub masca reparațiilor ce trebuie aduse proprietății private, pe care Constituția de fapt nici nu o garantează, dau lovituri grele patrimoniului forestier. Istoria ne arată că din cele mai vechi timpuri, ori de câte ori s-a pus problema apărării pădurilor în fața interesului de moment, câștig de cauză a avut mereu cel din urmă.

Mircea ce Bătrân, în 1406, dă mănăstirii Tismana „drept de pescuit în apa Tismanei și pășunat de la satul Tismana până la munte”.

Radu cel Frumos, în 1470, întărește acest drept: „nimeni să nu cuteze a băntui acești munți, ci să umble vitele mănăstirești în libertate”, după cum relatează I. Florescu.

Prin 1792, Anaforaua lui Alexandru Moruzzi cere ca „lăstărișurile și pădurile tinere să fie cruțate de la pășunat”, iar pentru a contracara lipsa lemnului de lucru ordonă semănături cu ghindă.

Regulamentul Organic din 1831 prevede, printre altele, și constituirea pazei pădurilor „după trebuință și mărimea lor”. Tot aici sunt arătate primele semne ale necesității învățământului forestier: „școlarii vor urma încă din anul al doilea un curs de îngrijire a pădurilor, în care curs se va arăta mijloacele pentru a iconomisi și a se păzi pădurile”.

Pravila pentru cruțarea pădurilor mănăstirești (1843 și 1847), prevedea să se împartă pădurile în parchete (40-80) și să se taie anual câte un parchet, cu lăsare de seminceri. Legea a fost anihilată în 1851, prin legea pentru înființarea de islazuri și pășunatul vitelor în păduri, care mai permitea și luarea de către săteni a lemnului necesar.

Greu de identificat începuturile populismului ieftin în Țările Române, pentru că

aceste prevederi au dus, după cum arăta inspectorul silvic Trăsnea în anul 1864, la „abuzurile cele mai ruinătoare pentru păduri”. Intenția de a proteja pădurile s-a putut vedea și în Codul Silvic din anul 1881, de altfel slab aplicat datorită presiunilor capitalismului și revizuit în 1910.

În 1947 a apărut legea 204, intitulată legea apărării patrimoniului forestier. Aceasta sesiza gravitatea fărâmițării pădurilor, fapt care nu înseamnă decât condamnarea la neființă a acestora. Articolul 5 al legii amintite prevede, simplu și clar: „despăduririle sunt interzise”. Urmează însă, în cel mai înconfundabil stil autohton, o serie întregă de derogări, șapte la număr, suficiente pentru anihilarea prevederilor inițiale. De pildă, una dintre excepții, litera e: defrișarea permisă în scop turistic sau vânătorească și pentru înființarea de sanatorii. Articolul 6 pare oarecum familiar: „Proprietarii de păduri sunt obligați să reîmpădurească suprafețele exploatate în trecut”. Acest articol era completat și de sancționarea celor neconforme cu prevederea. În mare, legea 204 a avut intenții laudabile, dar a rămas fără obiect odată cu naționalizarea pădurilor în 1948.

Conservarea fondului forestier este, fără îndoială, o noțiune modernă. Asta nu înseamnă că nu au existat inițiative pentru reîmpădurirea unor terenuri încă din Evul Mediu. Chiar izolate și de mică amploare, aceste activități dau de înțeles că au existat minți luminate, care au sesizat că pădurile nu sunt un bun inepuizabil, o veșnică sursă de câștig. Arhicunoscuta împădurire declanșată de Ștefan cel Mare cu robii leși care au întemeiat Dumbrava Roșie este un exemplu.

Anaforaua din 1792 a venit în întâmpinarea ideii de împădurire, indicând „a se ara și semăna ghindă acolo unde este cu totul lipsă”. Se mai stipulează de către domnitorul Alexandru C. Moruzzi ca dumbrăvile, păduri create de către om, să fie scutite de tăieri. Bineînțeles că aceste prevederi au fost prea puțin impuse.

În anul 1851, Știrbei a adus din Franța trei silvicultori, pentru întocmirea unor amenajamente silvice. Acestea, odată elaborate, prevedeau chiar împăduriri cu puiți crescuți în pepiniere. Însă instabilitatea politică i-a făcut pe silvicultorii francezi să se repatrieze în anul 1853, toată buna intenție rămânând de izbeliște.

Regulamentul 1641/1864, semnat de Al. I. Cuza prevedea necesitatea împăduririi la câmpie. Dar, în mod tradițional, a rămas inoperant prin plecarea domnitorului, ceea ce a atras desființarea, în 1869, a pepinierelelor din Iași, Giurgiu, Brăila și Bacău.

În 1880 s-a planificat împădurirea a 15 530 ha în Dobrogea și s-au înființat 154 de perimetre comunale. Totul a rămas o simplă intenție frumoasă datorită demagogiei politice, care a suspendat împăduririle. Prin lege, s-a constituit în anul 1887, un fond de 500 000 lei pentru împăduriri în întreaga țară. Din 1890, la Murfatlar și în alte localități dobrogene, s-au împădurit 5725 ha, cu reușită îndoielnică, din cauza lipsei de pază a perimetrelor plantate.

Se desprinde ideea că factorul politic a desconsiderat sistematic importanța pădurilor și a dat permanent câștig de cauză intereselor pe care le aveau societățile forestiere, neglijând luările de poziție a numeroși silvicultori de bună credință. Toate acestea sunt dovezi că teritoriul românesc, aflat cândva în stăpânirea pădurilor, s-a transformat într-o arenă politică, în care se sacrifică, în numele progresului social și al dreptului de proprietate, un element de importanță fundamentală în protecția mediului.

Ori de câte ori au apărut legi care să vină în ajutorul pădurii, acestea fie au fost anihilate, fie că au fost slab și ineficient aplicate, fie pur și simplu au fost date uitării, în vreme ce generații de politicieni și-au edificat cariera, călcând strâmb peste ele.

Deși există atâtea exemple care demonstrează până și celor mai înguste frunți că lipsa sau insuficiența pădurilor este sinonimă

cu sărăcia și pustiul, deși toată lumea cunoaște prăpădul petrecut cu pădurile acestei țări în lunga și împleticita sa istorie, nimeni nu a reușit să aducă reparațiile de cuviință patrimoniului forestier.

Deși este clar că fărâmițarea pădurilor înseamnă condamnarea lor la neființă, că proprietatea privată, în condițiile unei societăți subcivilizate și paupere este de rău augur, clasa politică face aceleași greșeli strămoșești care au provocat dispariția a două treimi din pădurile ce au existat cândva.

Toate acestea par să ne spună că unui asemenea popor nu numai că îi lipsește civilizația forestieră, dar se pare că nici nu și-o va însuși cândva, din numeroasele pricini care adunate sub un nume generic s-ar putea intitula „nechibzuință”.

Autorul: ing. Casian Balabasciuc este șeful Ocolului silvic Moldovița - Direcția Silvică Suceava, com. Moldovița, jud. Suceava.